

Mag. Jerica Pavšič

GENERAL RUDOLF MAISTER V LITERARNIH DELIH ZA OTROKE IN MLADINO

Jerica Pavšič, MA

GENERAL RUDOLF MAISTER IN LITERARY WORKS FOR CHILDREN AND YOUTH

IZVLEČEK

V zadnjih desetletjih se je izdajanje literarnih del, v katerih ima pomembno vlogo general Maister, precej povečalo in doživelo pravi razcvet. Še posebej se je razmahnilo ustvarjanje literarnih del za otroke in mladino. Med temi deli je večina ilustriranih, kar daje upodabljanju lika generala Maistra novo, pomembno razsežnost. V članku predstavljamo literarna dela, namenjena otrokom in mladini, z generalom Rudolfom Maistrom kot glavnim likom. Utemeljujemo njihovo uporabnost za namen približanja življenja in dela našega domoljuba, generala in pesnika učencem in dijakom. Dela presojamo kot čtivo, ki mladega bralca in bralko vzgaja tudi v domoljubju.

Ključne besede: general Rudolf Maister, ilustrirana pripoved, roman, strip, pesmi

ABSTRACT

In recent decades, the publication of literary works in which General Maister plays a prominent role has increased considerably and experienced something of a boom. In particular, the creation of literary works for children and young people has boomed. Most of these works are illustrated, which adds an important new dimension to the portrayal of General Maister. The article presents literary works for children and youth with General Rudolf Maister as the main character. Their usefulness is justified for the purpose of bringing pupils and students closer to the life and work of our patriot, general and poet. The works are considered as reading material that can cultivate patriotism in young readers.

Keywords: General Rudolf Maister, pictorial story, novel, comic book, poems

UVOD

V letu 2024 zaznamujemo 150. obletnico rojstva in 90. obletnico smrti generala Rudolfa Maistra, človeka, ki je obranil slovensko severno mejo. Vlada Republike Slovenije se je spominu nanj in v čast njegovim izjemnim zaslugam za slovenski narod poklonila z razglasitvijo leta 2024 za leto generala Rudolfa Maistra.

O tem, koliko mladi poznajo generala Maistra, je bilo narejenih več raziskav. V anketi, izvedeni leta 2019 med dijaki 3. in 4. letnika I. gimnazije v Celju, katere izsledki so bili objavljeni v tej reviji (Majdič, 2020), so preverjali, kako dobro dijaki poznajo življenje in delo Rudolfa Maistra ter njegovo delovanje v Celju. Pokazalo se je, da temeljne podatke o kraju njegovega rojstva in smrti poznajo, manj pa vedo o specifičnih vidikih Maistrovega življenja in delovanja. Anketa je pokazala dobro poznavanje Maistrovega vojaškega delovanja in nekoliko slabše poznavanje njegove umeetniške ustvarjalnosti oziroma delovanja na kulturnem področju (Majdič, 2020).

V raziskavah *Aktivno državljanstvo in domovina* in *Krepitev domoljubne in državljan-ske zavesti med mladimi*, ki so ju leta 2013 in leta 2022 izvedli na Fakulteti za družbene vede, pa so avtorji od učencev in dijakov želeli dobiti odgovor na vprašanje, vezano na področje domovinske pismenosti, ki je od njih zahtevalo, da podana imena sedmih slovenskih praznikov povežejo z datumi praznovanja teh praznikov. Kar zadeva poznavanje dneva Rudolfa Maistra, rezultati kažejo: da ta državni praznik bolje poznajo dijaki kot učenci, da se je to vedenje od leta 2013 do 2022 precej povečalo ter da je odstotek učencev in dijakov, ki poznajo ta praznik, podoben odstotku učencev in dijakov, ki poznajo dan vrnitve Primorske k matični domovini (Kukovič in drugi, 2022).

V nadaljevanju predstavljamo literarna dela, ki so lahko v pomoč pri predstavitvi življenja ter delovanja generala in pesnika Rudolfa Maistra - Vojanova otrokom in mladini ter hkrati nudijo zanimivo literarno, večina tudi likovno doživetje.

IGRIV KNJIŽNI SPREHOD V MAISTROVO OTROŠTVO

Ilustrirana pripoved *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta* (2016) avtorice Alenke Juvan in ilustratorke Andreje Peklar ima realistični okvir, vsebuje pa tudi pravljичni del. Ta je prikazan prek dečka Martina, živečega v današnjem času, ki sanja o srečanju z mladim Rudolfom Maistrom. Martin se v svojih sanjah igra na Zapricah pri Kamniku z mladim Rudolfom, njegovima bratoma Arturjem (1868–1876) in Ernestom (1871–1897) ter drugimi znanimi intelektualci in umetniki iz tistega časa,¹ ki so otroštvo preživljali v Kamniku, Maistrovem rojstnem mestu. Srečajo se tudi s pravljичnimi in prazgodovinskimi liki, značilnimi za Kamnik. Tako je zgodba povezana s kamniško legendo o Veroniki z Malega gradu ter z odkritjem okostja mamuta v Nevljah pri Kamniku. Skozi sprehod dečka Martina in njegovega dedka po Kamniku dobi bralec uvid v dejanske zgodovinske okoliščine življenja in dela Rudolfa Maistra (Pavšič, 2019).

Ilustracija Andreje Peklar v ilustrirani pripovedi *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta* (2016).

¹ Kot vrstniki Rudolfa Maistra v pripovedi nastopajo: pravnik, avstro-ogrski diplomat, pisatelj in prevajalec Josip Suchy (1869–1941), duhovnik, pesnik in dramatik Anton Medved (1869–1910), slikar in ilustrator Anton Koželj (1874–1954), slikar Maks Koželj (1883–1956), slikar, ilustrator in scenograf Ivan Vavpotič (1877–1943).

DELI MLADIH AVTORJEV

Pripoved **Vojak, umetnik, junak** – **Rudolf Maister** (2014, 2016, 2023) avtorjev dr. Aleša Marđetka, Aline Hojnik in Katje Šacer ter ilustratork Arijane Horvat in Valentine Lovrec je delo nekdanjih učenk in učitelja zgodovine na Osnovni šoli dr. Franja Žgeča Dornava. Besedilo je zgoščena pripoved o življenju in delu Rudolfa Maistra, napisana v prvi osebi ednine, s celovitim orisom celotnega poteka Maistrovega delovanja prevzema oblasti v Mariboru in obranitve slovenske severne meje. Med zanimivostmi knjige je gotovo ilustracija generala Maistra, tudi večkrat (po)objavljena – na njej je general Maister upodobljen kot brkati Superman, in sicer v značilnem oblačilu oziroma ogrinjalu tega pravičniškega junaka popkulture z nadnaravnimi močmi. Upodobljen je leteč v zraku, kar je za Supermana značilen položaj. Na njegovem ogrinjalu je izrisana črka M za razliko od Supermanove črke S (Pavšič, 2019).

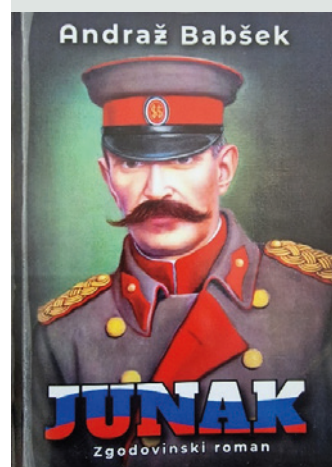
Za razliko od prej omenjenih knjižnih del zgodovinski roman **Junak** ni namenjen ravno najmlajšim, vendar ga v ta pregled uvrščamo zato, ker je delo mladega avtorja Andraža Babška, ob zmagi na anonimnem natečaju knjižne založbe še učenca osnovne šole. Zgodba osvobajanja Maribora in Štajerske opisuje dogodke med 30. marcem 1918 in 30. septembrom 1919, pripovedujejo jo trije posamezniki, vsakega so se pomembni zgodovinski dogodki na svoj način dotaknili. »Roman sem napisal za ljudi, za širšo množico, z namenom, da opozorim, da je domoljubje pomembna stvar. Domoljubni smo tudi pri nas doma. V Evropi, blizu nas, potekajo vojni konflikti in nikoli se ne ve, kaj bo. Če podpiramo svoj narod, je lažje, če se povezujemo,« je povedal mladi avtor na eni od predstavitev svojega knjižnega prvenca (Babšek, Mengeš, 13. maj 2023).

PARTLIJČEVI STVARITVI O GENERALU MAISTRU ZA MLADE BRALCE

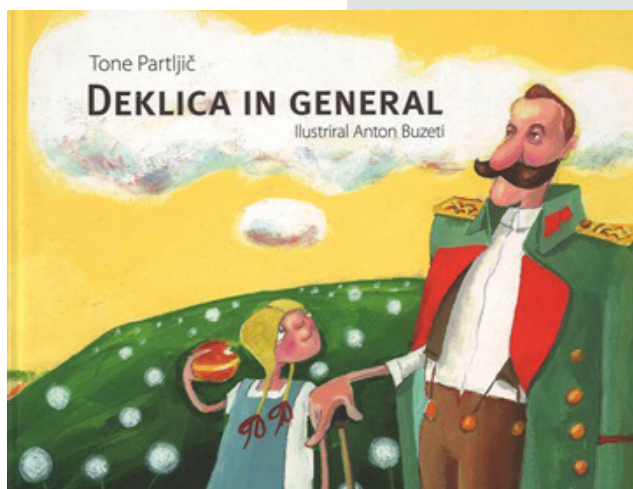
Eden najbolj priznanih slovenskih pisateljev, prejemnik Prešernove nagrade Tone Partljič, se je generalu Maistru v svojih delih temeljito posvetil, tako v delih za odrasle kot v tistih, namenjenih v prvi vrsti mladim bralcem. Za njegovo pripoved **Deklica in general** (2011, 2018) je značilno, da je besedilo razdeljeno na dva dela, ki potekata vzporedno. Na straneh, ki so po navadi označene s sodimi številkami, teče izčrpna realistična zgodovinska pripoved o življenju in herojskih dejanjih generala Maistra; na straneh, ki so običajno označene z lihimi številkami, pa pripoved, ustvarjena po resnični izpovedi Katice Žižek, poročene Lešnik (1919–2011), ki jo je general in pesnik učil lepe slovenščine, ko se je kot mlada deklica srečevala z njim ob njegovih obiskih pri pravniku in lenarškem notarju Franju Štupici na Zavrhu nad Voličino in Lenartom v Slovenskih goricah (Pavšič, 2019).

Ilustracija Arijane Horvat in Valentine Lovrec v ilustrirani pripovedi *Vojak, umetnik, junak* – Rudolf Maister (2014).

Naslovnica zgodovinskega romana *Junak* (2022).

Naslovnica ilustrirane pripovedi *Deklica in general* (2011, 2018) z ilustracijo Antona Buzetija.

Leta 2006 sta Ministrstvo za obrambo in Bralna značka Slovenije izdala deset Partljičevih črtic *General*, ki so namenjene tako mlajšim bralcem kot odraslim. Črtice temeljijo na mariborskem prevratu in drugih zgodovinskih dogodkih, dotikajo se tudi Maistrovega življenja v Mariboru po prvi svetovni vojni, čemur je pisatelj dodal literarno noto in seveda zanj značilno sočloveku naklonjeno in inteligentno humornost. V črticah nastopajo konkretni liki, Maistrovi soborci in sopotniki. V eni izmed črtic, *Moj general Maister*, pisatelj oriše tudi svoj osebni odnos do generala, ki je, kot piše pisatelj, »umrl skoraj natanko šest let prej, preden sem jaz prijel na ta svet« (Partljič, 2006, str. 93).

Naslovnica knjige *General: deset črtic o Rudolfu Maistru* (2006)

Stripovska risba in dialogi. Glavan, Mihael, Stepančič, Damijan (2019) *Naš Maister v stripu*.

STRIP O GENERALU MAISTRU ZA NAJBOLJ RADOVEDNE

Naš Maister je izšel leta 2019, v obdobju priljubljenosti biografij v stripu. Leto pred tem, leta 2018, je izšla biografija v stripu o Franju Malgaju, borcu za severno mejo, zaslužnem, da je Mežiška dolina pripadla matični domovini Sloveniji. »*Maistrov pogum, zanimiva vizualna podoba, dinamično življenje in naravnost filmska zgodba*« so bili po besedah avtorja pripovednega dela dr. Mihaela Glavana (1945–2022), velikega poznavalca življenja in dela generala Maistra, ter avtorja stripovskih risb uveljavljenega slovenskega ilustratorja Damijana Stepančiča »*odlična podlaga za ustvarjanje stripovske zgodbe*« (Glavan, Stepančič, Kamnik, 12. februar 2020). Avtor pripovednega dela se je mojstrsko spoprijel z izzivom, kako v kratkih vrsticah povedati čim več in ob tem podati celovito zgodbo, ter opozoril tudi na nekatera dejstva iz generalovega življenja, ki niso pogosto omenjena (denimo Maistrovo bivanje in delovanje v poljskem Przemyslu²), stripovske risbe pa zaokrožijo pripoved o Maistrovem poklicnem in zasebnem življenju v razburljivo in napeto stripovsko zgodbo, po kateri z zanimanjem posegajo srednješolci in odrasli (Pavšič, 2020).

KNJIŽNA NOVOST V LETU GENERALA RUDOLFA MAISTRA

V letu generala Rudolfa Maistra je izšla nova knjiga z generalom v glavni vlogi. Alenka Juvan je, tokrat skupaj s Katarino Mahnič in ilustratorko Ejti Štih, izdala že drugo slikanico o generalu Maistru. Ilustrirana pripoved z naslovom **Rudolf in Vojko ali Kako je Maister v 47 minutah ubranil slovenski Maribor** na tu in tam lirichen način govori o prelomnih trenutkih po koncu prve svetovne vojne, ko je general Rudolf Maister odločno posegel v usodo Maribora in Štajerske ter ju trajno postavil v slovenske roke. V slikanici sledimo prepletu stvarne pripovedi s pravljичno zgodbo, v kateri nastopajo živalski junaki, in sicer konji, med njimi Maistrov konj Vojko (njegovo ime je izpeljanka iz Maistrovega pesniškega psevdonima Vojanov), ki ima vlogo pripovedovalca ter nosilca akcije. Knjiga je ob razlagi odraslega bralca razumljiva tudi najmlajšim, zaradi zahtevnosti teme, ki jo je mogoče ob vseh raznovrstnih razsežnostih zares razumeti le na podlagi življenjskih izkušenj, pa je zanimiva za vse generacije (Pavšič, 2024).

V zadnjih mesecih leta 2024, leta generala Rudolfa Maistra, sta I. gimnazija v Celju in Osrednja knjižnica Celje izdali knjigo – grafično zgodbo za mlade z naslovom *Ko je Maister zaplul po Savinji* avtor ja Urha Ferleža, z ilustracijami Lucije Karničar. Delo se posveča obdobju, ki ga je Rudolf Maister preživel v Celju, ko se je ob svoji vojaški službi z naklonjenostjo posvetil tudi svetovanju in vodenju narodnostno zavednih celjskih dijakov pri ustvarjanju tajnega literarnega glasila *Savinja: dijaške leposlovne in znanstvene vaje*.

ŽLAHTEN, NA NOVO DOMIŠLJEN IZBOR MAISTROVIH PESMI, V ESTETSKO DOVRŠENI IZDAJI

Doslej smo predstavili literarna dela različnih avtorjev z generalom Rudolfom Maistrom v vlogi glavnega lika. Polona Majdič na koncu že omenjenega članka

Ilustracija Ejti Štih v ilustrirani pripovedi *Rudolf in Vojko ali Kako je Maister v 47 minutah ubranil slovenski Maribor* (2024).

2 Maistrova visoka in izpričana slovenska narodna zavednost je bila razlog za njegove številne službene težave in disciplinske kazni. Tako je bil nadporočnik Rudolf Maister novembra leta 1908 kazensko premeščen v Przemysl v Galiciji. Leta 1912 je tam postal poveljnik podčastniške šole. Na pročelju stavbe, v kateri je bil sedež podčastniške šole, sta konec maja 2024 odkrila spominsko ploščo minister za obrambo Republike Slovenije in namestnik poljskega obrambnega ministra.

predlaga, da bi veljalo pri seznanjanju mladih z dejstvi o generalu Maistru večjo pozornost nameniti tudi njegovi umetniški plati (Majdič, 2020). V letu 2024 je izšla tudi nova knjižna izdaja izbora³ pesmi Rudolfa Maistra - Vojanova *Maistrovih trideset*. Pesmi so razporejene po slovenskih pokrajinah, ilustracije Eve Mlinar pa povezujejo tri barve – zeleno, rdečo in rožnato –, ki so barve tradicionalnega slovenskega šopka (nageljna, rožmarina in roženkravta) ter simbolizirajo naravo in domovino (zeleno), kri in vojno (rdeča) ter ljubezen in upanje (rožnata). Zbirko bogati spremna beseda prof. dr. Urške Perenič.

SKLEP

Paleta predstavljenih literarnih del na privlačen in dostopen način predstavlja generala Rudolfa Maistra različnim skupinam mladih bralcev, pa tudi odraslim, v vsej njegovi celovitosti. Pomen dajejo namreč širokemu spektru vlog, s katerimi se je general Maister odlikoval v svojem življenju in z njimi zaznamoval zgodovino Slovencev – kot vojaški poveljnik, domoljub in ustvarjalec na področju kulture –, pa tudi vlogam, ki jih je imel v zasebnem življenju – kot sin, mož, oče in prijatelj. Na podlagi različnih objavljenih ocen je mogoče zaključiti, da temeljijo na zgodovinskih dejstvih. Prav tako pa je jasno, da se skozi dela zrcalita naklonjenost avtorjev do obravnavane tematike in njihova domoljubna naravnost.

PREDSTAVLJENA DELA

- Babšek, A. (2022). *Junak*. Kulturni center Maribor, zavod za umetniško produkcijo in založništvo.
- Ferlež, U. (2024). *Ko je Maister zaplul po Savinji*. I. gimnazija v Celju in Osrednja knjižnica Celje.
- Glavan, M., in Stepančič, D. (2019). *Naš Maister v stripu*. Miš.
- Juvan, A. (2016). *O Rudolfu brez brkov in o Veroniki, ki je s kačjim repom namahala mamuta*. Medobčinski muzej.
- Maister, R. (2024). *Maistrovih trideset. Zbirka pesmi ob 150. obletnici rojstva in 90. obletnici smrti*. (Ur. Breda Podbrežnik Vukmir). Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik.
- Mahnič, K., in Juvan, A. (2024). *Rudolf in Vojko ali Kako je Maister v 47 minutah ubranil slovenski Maribor*. Založba Pivec.
- Mardetko, A., Hojnik, A., in Šacer, K. (2014). *Vojak, umetnik, junak – Rudolf Maister*. Osnovna šola dr. Franja Žgeča Dornava.
- Partljič, T. (2006). *General: deset črtic o Rudolfu Maistru*. Karantanija.
- Partljič, T. (2011). *Deklica in general*. Založba AJDA, IBO Gomboc.

VIRI IN LITERATURA

- Babšek, A. Predstavitev knjige *Junak*. Mengeš, 13. maj 2023.
- Glavan, M., Stepančič, D. Maistrov večer, predstavitev knjige *Naš Maister*. Kamnik. 12. februar 2020.
- Kukovič, S., Haček, M. in Prebilič, V. (2022). *Domoljubna in državljanska zavest med mladimi*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.
- Majdič, P. (2020). Kako dobro dijaki poznajo Rudolfa Maistra. *Zgodovina v šoli*, 28(1). Zavod RS za šolstvo, str. 78–84.
- Pavšič, J. (2019). Upodobitve generala Maistra v ilustriranih pripovedih za mladino. *Monitor ISH, Revija za humanistične in družbene vede*, XXX(1), str. 31–51.
- Pavšič, J. (2020). Prebrali smo knjigo *Naš Maister v stripu*. *Revija Slovenska vojska*, XXVIII(8-9), str. 49.
- Pavšič, J. (2024). Knjižna novost o generalu Maistru za vse generacije. *Revija Slovenska vojska*, XXX(6), str. 42.

³ Nov izbor in ureditev je opravil uredniški odbor, ki so ga sestavljale direktorica Knjižnice Franceta Balantiča Kamnik mag. Breda Podbrežnik Vukmir, vodja Rojstne hiše Rudolfa Maistra v okviru Medobčinskega muzeja Kamnik Alenka Juvan ter literarna zgodovinarica in teoretičarka prof. dr. Urška Perenič.